

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ ТУРИСТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ ЯК ОБ'ЄКТА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У ФОРМУВАННІ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

У статті проведено дослідження поняття туризму та туристичного комплексу, розглянуто та охарактеризовано рівні туризму. Проаналізовано різні підходи та надано авторське визначення поняття туристичного комплексу, визначено специфіку та особливості його функціонування. Ідентифіковані теоретичні положення економічної безпеки туристичного комплексу як об'єкта державного регулювання.

Ключові слова: туризм, туристичний комплекс, економічна безпека, державне регулювання.

MAKSUMIYK S.
National Institute for Strategic Studies

STUDY OF THE CONCEPT OF THE TOURIST COMPLEX AND ITS INFLUENCE ON THE FORMATION OF THE SYSTEM OF ECONOMIC SECURITY OF THE STATE

The article says that the tourist complex plays an important role in solving many socio-economic problems of Ukraine, ensuring creation of new workplaces, employment growth and improvement of the country's well-being. Since the tourist complex has diversified properties, it becomes more and more important for the economy, as it affects related industries, including transport, agriculture, commerce, food industry and communications, and so on. The concept of a tourist complex as an object of state policy in the formation of a system for ensuring its economic security is explored. The article deals with the concept of tourism and tourist complex, tourism levels are reviewed and characterized. Different approaches are analyzed and author's definition of the concept of tourist complex is provided, specifics and features of its functioning are determined. The theoretical positions of economic safety of the tourist complex as an object of state regulation are identified. From the analysis it can be argued that the tourist complex should be interpreted as a separate sector in the national economy system, which is based on the tourism industry as well as other economic activities involved in the creation and promotion of tourism products, in fact, it is a functional and sectoral system, formed by such subsystems as: institutional-organizational, functional-economic, territorial-home-based, concomitant infrastructure and demand for regulatory services through state policy on formation of system of economic security. Regulatory actions by the state in the context of securing the economic security of the tourist complex will create the economic, political and legal environment and institutional infrastructure that stimulate the development of the most viable enterprises, investment processes, creation and provision of promising competitive services. These factors are factors of increasing the openness of the country's economy, realization of the European integration course of the state, as well as rational use of the historical, cultural and tourist-recreational potential of the state. With effective state regulation of the formation of the system of economic security of the tourist complex can play a catalyst for the release of the economy from the crisis.

Актуальність теми дослідження. Туристичний комплекс відіграє важливу роль у вирішенні багатьох соціально-економічних проблем України, забезпечуючи створення нових робочих місць, зростання зайнятості та покращення добробуту країни. Оскільки туристичний комплекс володіє диверсифікованими властивостями, він стає все більш значимим для економіки, так, як впливає на суміжні галузі, в тому числі на транспорт, сільське господарство, торгівлю, харчову промисловість та зв'язок та ін.

Аналіз останніх наукових досліджень. Поняття досліджували К. Гордієнко [4], Ж. Богданова [3], О. Бейдик [2], М. Мальська [9] та ін. Проблема використання та управління туристичним комплексом присвячені роботи В. Беднікова, Н. Кустової, М. Калаєва, Е. Щепанського [10]. Питанням доцільності регулювання туристичного комплексу за допомогою державної політики у сфері формування системи забезпечення економічної безпеки присвячені праці Н. Коржа, О. Заноско [8] та О. Кокоревої [7], проте на сьогоднішній день вони є ще недостатньо розкритими і потребують подальших досліджень.

Мета дослідження. Досліджено поняття туристичного комплексу як об'єкта державної політики у формування системи забезпечення його економічної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Аналіз проблем функціонування туристичного сектора проводиться на основі різних теоретичних і методологічних положень, що дозволяють розкривати специфіку економічних відносин і виявляти закономірності розвитку туристської діяльності в усіх її формах і проявах. В економічній літературі і нормативно-правових актах склався термінологічний апарат туризму і туристичного комплексу, що включає певний набір базових і допоміжних категорій.

У Законі України «Про туризм» (від 15.01.2015) поняття туризм визначено як тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає [1, с. 130].

В офіційних документах ООН значення поняття туризму трактується як подорожі і перебування в місцях, що знаходяться поза межами звичайного місця постійного проживання подорожуючого, на строк не більше 12 місяців, з метою отримання задоволення і відпочинку, оздоровчих, гостьових, пізнавальних або професійно-ділових цілях, але без заняття оплачуваною там діяльністю [5].

На підставі наведеного можна стверджувати, що сутність поняття «туризм» диференціюється в залежності від рівня, на якому його розглядають. Як вид економічної діяльності туризм передбачає виїзд особи або групи осіб з постійного місця проживання задля проведення змістовного дозвілля, ознайомлення з історико-культурною спадщиною, природним середовищем, організації оздоровлення населення, але без отримання заробітної плати та зарання відомим терміном повернення на постійне місце проживання.

Поняття туризм розглядається на різних рівнях – від найнижчого (особи) до найвищого (світового господарства) (рис. 1).

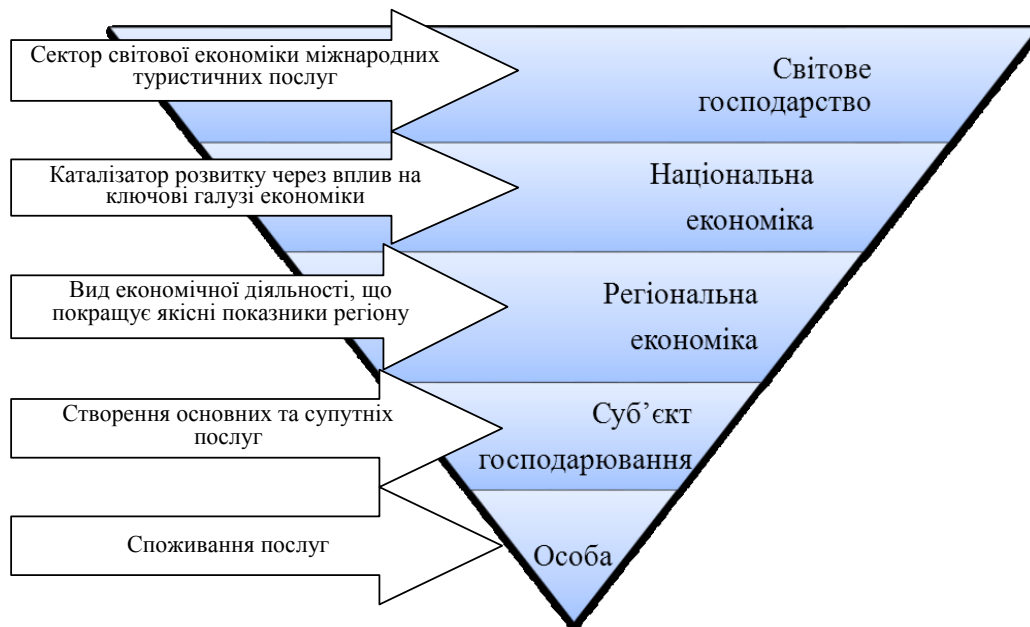

Рис. 1. Рівні туристичного комплексу

На рівні світового господарства туристичний комплекс являє собою окремий сектор світової економіки, що генерує розвиток окремих країн і території найбільших за обсягом форм міжнародних туристичних послуг.

На рівні національної економіки це вид економічної діяльності, каталізатор соціально-економічного розвитку через вплив на такі ключові галузі економіки, як транспорт, зв'язок, будівництво, сільське господарство; чинник диверсифікації економіки шляхом створення галузей, що обслуговують індустрію туризму, підвищує рівень добробуту нації.

На рівні регіональної економіки розуміється вид економічної діяльності, що формує значну частку ВРП, покращує інвестиційну привабливість регіонального господарського комплексу, організовує залучення в господарський обіг додаткових матеріальних ресурсів, будівництва нових об'єктів туризму, залучення інвесторів, збільшення товарообігу регіону.

На рівні суб'єкта господарювання туризм являє собою послугу, яку створюють і просувають на ринок підприємств туризму.

На рівні особи туристичний комплекс передбачає форму відпочинку, отримувану особою послугу, що передбачає виїзд особи або групи осіб з постійного місця проживання задля проведення змістовного дозвілля, ознайомлення з історико-культурною спадщиною, природним середовищем, організації оздоровлення населення але без отримання заробітної плати та зарання відомим терміном повернення на постійне місце проживання.

В цілях ефективного регулювання туризму важливо визначитися з термінологією, відносно якої не існує єдиної думки серед науковців. У науковій літературі вживаються різні терміни, зокрема: «територіально рекреаційна система», «рекреаційний комплекс», «туристично-рекреаційний комплекс», «індустрія туризму», «туристичний комплекс» тощо [10, с. 194].

Відзначимо, що з позицій вивчення поняття туризм з різних рівнів є виправданим використання терміну «туристичний комплекс» як певної економічної системи, що складається з різних елементів.

Оскільки сучасна економіка представляє собою виключно складну систему, яка складається з різних сфер, галузей і комплексів, кожен з яких виконує певні функції в процесі відтворення суспільного продукту, то серед великої кількості міжгалузевих комплексів, важливе місце в сучасній економіці займає туристичний комплекс.

Сьогодні визнаного всіма визначення туристичного комплексу немає, проте, найбільш характерні його риси виділяє М. Калаєва [6], яка визначає туристичний комплекс як складну багатофункціональну

систему, яка організована в визначених територіальних кордонах, базою існування якої є наявність різноманітних туристичних ресурсів, сукупність підприємств туристичної індустрії, наявність уповноваженого державного органу управління в сфері туризму.

Специфікою туристичного комплексу економіки є неможливість його віднесення до однієї конкретної галузі в теоретичному і практичному розумінні цього слова. Галузь як основний структурний підрозділ національного господарства являє собою сукупність суб'єктів господарювання, що виконують однакові за змістом соціально-економічні функції незалежно від їх територіального розташування та організаційно-правової форми. Згідно з положеннями Системи національних рахунків 1993, під галуззю розуміється «група закладів, що займаються аналогічними видами діяльності». Туристичний комплекс під ці визначення не потрапляє, оскільки набір характерних видів діяльності в туризмі включає ряд класів «галузей» в їх традиційному розумінні. Очевидна суміжність туристичної діяльності з різними сферами суспільного виробництва. Не весь створений підсистемами туристичного комплексу дохід (додана вартість) відноситься до доданої вартості в секторі туризму, оскільки інфраструктурні об'єкти комплексу обслуговують не тільки туристів, але і інших учасників ринку. При цьому не пов'язані з туризмом галузі можуть обслуговувати туристів, тим самим створюючи додану вартість в туристському секторі економіки. У той же час безпосередні суб'єкти туристичного ринку (туроператори і турагенти) беруть участь в не туристичних сферах діяльності, інвестуючи кошти, наприклад, в непрофільні активи. Важливо, що кінцевий продукт функціонування даного комплексу являються туристичні послуги, в створенні яких приймають участь різні галузі економіки (транспорт, торгівля, громадське харчування, готельне господарство, освіта, охорона здоров'я, культура, побутове обслуговування, страхування та ін.), пов'язані суспільним розподілом праці. Подібне переплетення економічних зв'язків характерне і для інших галузей, але для туристичного комплексу воно набуває особливого значення.

Економічна безпека туристичного комплексу здійснюється під впливом елементів державного регулювання його діяльності, а саме:

- нормативно-правових актів;
- сприяння просуванню туристичного продукту на внутрішньому та світовому туристичних ринках;
- ліцензування і стандартизація в туристичній індустрії;
- виділення прямих бюджетних асигнувань;
- податкове та митне регулювання;
- надання пільгових кредитів;
- сприяння розвитку наукових досліджень сфери туризму [6].

Заходи державної політики у сфері формування системи забезпечення економічної безпеки туристичного комплексу повинні реалізуватися шляхом створення нормативно правової бази, яка регулює відносини у сфері економічної безпеки туристичного комплексу, формування відповідних структур із забезпечення економічної безпеки туристичного комплексу та впровадження механізмів контролю та нагляду за його діяльністю.

Висновок. Зважаючи на те, що туристичний комплекс доцільно трактувати як окремий сектор в системі національного господарства, в основі якого знаходиться галузь туризму а також інші види економічної діяльності, які беруть участь у створенні та просуванні туристичного продукту, фактично він являє собою функціонально-галузеву систему, утворену такими підсистемами: інституційно-організаційна, функціонально-господарська, територіально-господарська, супутньої інфраструктури та попит на послуги регулювання за допомогою державної політики у сфері формування системи забезпечення економічної безпеки. Регуляторні дії зі сторони держави в контексті забезпечення економічної безпеки туристичного комплексу дозволяють створити таке економічне, політичне та правове середовище й інституційну інфраструктуру, які стимулюють розвиток найбільш життєздатних підприємств, інвестиційних процесів, створення і надання перспективних конкурентоспроможних послуг. Це чинники посилення відкритості економіки країни, реалізації євроінтеграційного курсу держави, а також раціонального використання історико-культурної та туристично-рекреаційного потенціалу держави. Під час ефективного державного регулювання формування системи забезпечення економічної безпеки туристичного комплексу може відіграти роль каталізатора для виходу економіки з кризи.

Література

1. Про туризм : закон України зі змінами та доповненнями від 18.11.2003 року № 1281-IV [Електронний ресурс]. – Доступний : <http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/ma-in.cgi?nreg=1282-15>
2. Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреації та рекреаційної географії / О.О. Бейдик. – К. : Вид-во "Палітра", 1998. – 130 с.
3. Богданова Ж.А. Поняття та види туристичної діяльності в Україні / Ж.А. Богданова // Вісник ЖДТУ. – Сер.: Економічні науки. – 2009. – № 4 (50). – С. 194–197.
4. Гордієнко К.Д. Економічний тлумачний словник. Понятійна база законодавства України у сфері економіки / К.Д. Гордієнко. – Вид. 2-е, [перероб. та доп.]. – К. : Вид-во КНТ, 2007. – 360 с.
5. Жукова М.А. Менеджмент в туристском бизнесе : учебн. пособ. / М.А. Жукова. – Изд. 2-е, [перераб. и доп.]. – М. : Изд-во "Кнорус", 2006. – 192 с.

6. Калаева М.В. Условия формирования и развития регионального туристического комплекса Хабаровского края / М.В. Калаева. – М. : Изд-во " Хабаровского государственного университета экономики и права ", 2014. – № 2. – 1-14 с
7. Кокорєва О. В. Економічна безпека туристичного підприємства в системі державного управління [Електронний ресурс] / О. В. Кокорєва. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Nppdaa/econ/2011_2_2/098.pdf ст.(99-100)
8. Корж Н. В. Формування системи економічної безпеки індустрії туризму як складової сталого розвитку туризму в Україні [Електронний ресурс] / Н. В. Корж, О. В. Заноско // Економіка. Управління. Інновації. – 2011. – № 2. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2011_2_24.
9. Мальська М.П. Основи туристичного бізнесу : навч. посібн. / М.П. Мальська, В.В. Худо, В.І. Цибух. – К. : Центр навч. літ-ри, 2004. – 272 с
10. Щепанський Е.В. Організаційний механізм інвестування туристично-рекреаційного комплексу регіону Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / редкол. : С.М. Серьогін (голов. ред.) [та ін.]. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2010. – Вип. 1(4). – 320 с.

References

1. Zakon Ukrainy "Pro turizm" zi zminamy ta dopovnenniamy vid 18.11.2003 roku № 1281-IV. [Elektronnyi resurs]. – Dostupnyi z <http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/ma-in.cgi?nreg=1282-15>
2. Beidyk O.O. Slovyk-dovidnyk z heohrafii turizmu, rekreatsiinoi heohrafii / O.O. Beidyk. – K. : Vyd-vo "Palytra", 1998. – 130 s.
3. Bohdanova Zh.A. Poniattia ta vydy turystychnoi diialnosti v Ukraini / Zh.A. Bohdanova // Visnyk ZhDTU. – Ser.: Ekonomichni nauky. – 2009. – № 4 (50). – S. 194-197
4. Hordiienko K.D. Ekonomichni tлумachnyi slovyk. Poniatiina baza zakonodavstva Ukrainy u sferi ekonomiky / K.D. Hordiienko. – Vyd. 2-he, [pererob. ta dop.]. – K. : Vyd-vo KNT, 2007. – 360 s.
5. Zhukova M.A. Menedzhment v turystychnom byznese : uchebn. posob. / M.A. Zhukova. – Yzd. 2-oe, [pererab. y dop.]. – M. : Yzd-vo "Knorus", 2006. – 192 s
6. Kalaeva M.V. Usloviya formirovaniya y razvytiya rehyonalnoho turystycheskoho kompleksa Khabarovskoho kraia / M.V. Kalaeva. № 2. – M. : Izd-vo " Khabarovskoho hosudarstvennoho unyversyteta ekonomiky y prava ", 2014. – 1-14 s
7. Kokorieva O. V. Ekonomichna bezpeka turystychnoho pidpriemstva v systemi derzhavnoho upravlinnia [Elektronnyi resurs] / O. V. Kokorieva. – Rezhym dostupu : http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Nppdaa/econ/2011_2_2/098.pdf st.(99-100)
8. Korzh N. V. Formuvannia systemy ekonomichnoi bezpeky industrii turizmu yak skladovoi staloho rozvytku turizmu v Ukraini / N. V. Korzh, O. V. Zanosko. // Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii. - 2011. - № 2. - Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2011_2_24.
9. Malska M.P. Osnovy turystychnoho biznesu : navch. posibn. / M.P. Malska, V.V. Khudo, V.I. Tsybukh. – K. : Tsentr navch. lit-ry, 2004. – 272 s
10. Shchepanskyi E.V. Orhanizatsiinyi mekhanizm investuvannia turystychno-rekreatsiinoho kompleksu rehionu Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia: zb. nauk. pr. / redkol.: S.M. Serohin (holov. red.) [ta in.]. – D.: DRIDU NADU, 2010. – Vyp. 1(4). – 320 s.

Рецензія/Peer review : 15.03.2018

Надрукована/Printed : 13.04.2018

Рецензент: д. е. н., проф. Васильців Т. Г.